

Sjunger multilateralismen på sista versen?

Världsordning under attack

*Inträdesanförande i KKrVA avd VI den 10 april 2019 av
Magnus Jerneck*

Résumé

The liberal world order is in disarray. Its principles and practices, which have levelled the playing field in various international arenas for decades, if not longer, and tamed extreme versions of power, have come under attack. The critics, including the American President, are hostile to international institutions and binding agreements as well as multilateral negotiations. Bilateralism is the preferred option. Yet, in spite of these efforts to undermine a sophisticated ruled-based system, multilateralism will remain a strong and robust model for international cooperation and global governance. As an institution, built on value-based pragmatism, it favours long-term commitment and proper standards of behaviour. By modifying great power politics and by establishing contractual environments at the international level, it has redefined traditional notions of national sovereignty and paved the way for cooperation and peace and prosperity in large parts of the world. Such remarkable achievements, often criticised by populist and strongmen alike, is the key to its continued success.

I ÅR ÄR det 100 år sedan Versaillesfreden slöts och 30 år sedan Muren föll. Det rådde då stor optimism, inte minst om demokratins välsignelsebringande kraft. Föreställningar om radikala epokskiften hägrade.¹ När vi uppmärksammar dessa krigsslut – eller ”jubileer” – blir vi dock påmind om att framtidstro och progressiva ideal inte varar för evigt och att till synes livskraftiga och stabila strukturer kan vara sköra och sårbara. Västalliansen Nato, som överlevt i 70 år, befinner sig t ex i en av sina svåraste kriser någonsin, och i EU kastar Brexit sin slagskugga.

Det råder en känsla av uppbrott och ett tillstånd av snabba och oväntade positionskiften: internationella handelsavtal sägs upp och stormaktskonkurrens, militär upprustning och klassisk avskräckningspolitik vinner förnyad terräng. Rivalitet och hot tränger undan förhandling, nedrustning och förtro-

endeskapande åtgärder. Kärnvapenmakterna hamnar i avtalslösa tillstånd och västs maktmonopol eroderar.

Universella ideal ifrågasätts; populistisk demokrati underminerar föreställningar om tolerans och moderation och snäva tolkningar av suveräniteten går före principer om universella rättigheter. Det blir allt vanligare att tala om s k ”democratic backsliding”. Globalism ersätts av chauvinism och tribalism. Nationell självtillräcklighet går hand i hand med geopolitiska positionsförflyttningar och närms av växande obalanser i världsekonomin. Vi kan med fog tala om ett tillstånd av tilltagande osäkerhet och upplösta samhällskontrakt.

Några skulle säga att tiden är ur led. Den liberala världsordning vi känner är inte längre lika självklar. Den anses rent av vara under attack.

Angreppen kommer inte bara från revisionistiska stormakter och opportunistiska politiker utan också från den ledande supermakten, systemets beskyddare och ursprungliga konstruktör. Den amerikanske presidentens sammanblandning av makt och rätt antyder att Karl Schmitt, en av mellankrigstidens mest framträdande jurister och rättsteoretiker och vars idéer om den starke suveränen och den ”totala staten” återigen kommit i ropet, har flyttat in i Vita huset.²

Allt detta är egentligen paradoxalt. Under flera decennier har vi faktiskt kunnat tala om multilateralismens segertåg. Som politisk ordning har den främjat fred och ekonomiskt välstånd och medfört att den internationella politiken i ökande grad blivit regelstyrd. Den har gett upphov till en hel serie av internationella samarbetsregimer och organisationer på en mängd områden – och i olika konstellationer och skepnader – och varit världssamfundets svar på de utmaningar som den snabbt växande internationaliseringen skapat.³ Utvecklingen har ofta drivits på av amerikanska intressen, men har också skett parallellt med en fördjupad ekonomisk och politisk regional integration, inte minst i Europa, men också i Latinamerika och Afrika. Multilateralismen som institution⁴ har varit starkt efterfrågad, främst av världens små och medelstora stater,⁵ men även av de större makterna som i realiteten ofta initierat och utformat de internationella organisationerna inom ramen för det vi kallar ”institutional bargaining”.⁶

Är vi nu vittne till ett totalt uppbrott från en ordning som tjänat oss väl? Är glansdagarna förbi? Kan vi säga att det system för gemensamt mellanstatligt beslutsfattande,⁷ som länge setts som ”the only game in town”, nu är överspelat? Det finns anledning till oro men mitt svar är ändå nej. Dess svårigheter är betydande men ryktet om dess förestående död är sannolikt överdrivet.⁸

Institutioner ändras knappast över natt, trots ihärdiga försök; de är många gånger seglivade och motståndskraftiga. En under decennier utvecklad vardagspraxis är svår att bryta upp. EU:s komplexa politiska ordning förefaller t ex intakt, trots påfrestningar.

Multilateralismen som institution har även fortsatt brett stöd bland majoriteten av världens stater och organisationer, liksom bland nationella samhällseliter.⁹ Den amerikanska presidentens nedmonteringsförsök möts av kraftiga motreaktioner, inte minst bland europeerna, men också bland ledande representanter för flera internationella organisationer. Senast Världsbanken. Provokationer föder kraftiga motreaktioner.¹⁰

Den avgörande orsaken till multilateralismens framgångar – och goda prognos – är emellertid dess inneboende institutionella kvaliteter.

Min position är därför den försiktige optimistens.

Men varför ska vi intressera oss för saken? Skälet är uppenbart, som jag ser det.

Som demokrat och internationalist måste man inte bara uppmärksamma och kritisera det som sker utan också försöka förstå vad som i grunden konstituerar ett sofistikerat, godartat och robust system för internationellt samarbete och gemensamt beslutsfattande.

Mitt anförande i dag är ett blygsamt försök i den riktningen.

Mina lärofäder

Min bakgrund är den lundensiske statsvetarens. Jag är utbildad i Lund, där jag också haft min bas under alla år. Mina läromästare och främsta inspiratörer har i dominerande grad också varit lundensare.

En föregångare i studiet av internationell politik i Sverige var Hans F Petersson, bördig från Ystad och fallen av Petersson i Påboda. I sin monumentala och skarpsinniga, men nu

sorgligt nog närmast bortglömda avhandling från 1964, *Power and International Order*, analyserar han olika sätt att organisera världssamfundet efter första världskriget. Greppet är system- och ordningsteoretiskt.

HF, som han allmänt kallades, var kräsen och sparsmakad, som några av er i auditoriet vet. Hans vetenskapliga produktion var inte så volymmässigt omfattande, men präglades av hög densitet. HF var som person tillbaka-kadragen och återhållsam.¹¹

Mitt sätt att angripa ämnet är i hög grad också inspirerat av två andra seniora kolleger i Lund, båda lärjungar till HF: Lars-Göran Stenelo, en av landets främsta förhandlings- och demokratiteoretiker, och Christer Jönsson, expert på diplomati och globala styrningsformer. De har bägge varit oundgängliga samtals- och samarbetspartners under årens lopp.¹²

En fjärde inspirationskälla är Lundaandan – om den nu finns!

Varför överlever multilateralismen – en inledande kommentar

Det jag ska tala om i dag är den multilaterala världssamfundets villkor och utmaningar – men framför allt dess utformning och välsignelser.

Det är inte bara numerären som är det viktiga (tre eller fler). Multilateralismen är att betrakta som en modern social innovation, med rötterna i 1815 års Wienkongress (eller t o m Westfaliska freden) och de efterföljande ambitionerna att institutionalisera ett fredligt stormaktssamarbete, i form av den sk konserten. Vi talar då om en sofistikerad politisk modell för internationell interaktion och koordinering, men framför allt för att utöva det vi kan kalla för ”a collective, public intentionality”.¹³ Även bildan-

det av nya internationella organisationer under senare delen av 1800-talet och efterkrigstidens radikala strävanden att bygga en fredlig värld baserad på välstånd och utveckling, bl a i form av FN-systemet och de sk Bretton Woodsinstitutionerna (IMF och Världsbanken, sedan även GATT), bekräftar inriktningen.¹⁴

Modellen är utprovad under lång tid och dessutom med framgång förfinad och praktiserad i ett senmodernt globalt system präglad av synnerligen hög komplexitet. Detta har inneburit att man lyckats hitta former för hur man tillvaratar staters – och andras – legitima intressen genom goda och starka ”kontraktsmiljöer”, uppburna av närmast konstitutionsliknande arrangemang.¹⁵

Som politisk skapelse har den visat sig både nyttig och politiskt produktiv och institutionellt stark. Genom framgångsrik praxis har den dessutom lyckats reproducera sig själv och överleva – och samtidigt hantera – flera internationella epokskiften och kriser. Multilateralism som företeelse är närmast symbiotiskt förbunden med det vi kallar ”global governance”.

Multilateralismens förtjänster är med andra ord ovedersägliga och historiskt unika. Det är tveklöst den bästa institutionella modellen för att främja godartade och långsiktiga samarbetsstrategier. Den dämpar t ex den internationella politikens avarter och fostrar en anda av kompromissande. Den navigerar mellan geopolitikens krassa värld och den globala etikens långt drivna idealism. Vi kan kalla den för en sorts värdestyrd pragmatism.

Vilka är multilateralismens mekanismer?

Multilateralismen är en beslutsregim med hög ”institutionell täthet”. Det betyder att den vägleds av principer, att dess underliggande idéer är omfattande, att det finns strikta

krav på efterlevnad och att kontroll- och socialiseringsmekanismerna är starka. Den utformar en sorts ”interaktionernas etik”. I den meningen är den ”moraliskt bemängd”.

Ett standardiserat lämplighetstänkande föreskriver vad som är godtagbart beteende och skapar förväntningar om utfall inom givna ramar. På det sättet bidrar den till att ”absorbiera osäkerheten”.

I bästa fall främjas tillit och därmed långsiktiga utfästelser. ”Trust begins where prediction ends” lyder som bekant ett vanligt uttryck.

Multilateralismen vilar normativt på fyra ben:

- Kollektiv rationalitet går före individuell rationalitet
- Autonomibegreppet breddas till att gälla både frihet och handlingsförmåga. Uttrycket ”att ta tillbaka kontrollen” (Brexit) är därför missvisande eftersom man ensidigt lyfter fram frihetsdimensionen utan att beakta den kollektiva resursdimensionen
- Förhandlingar (ofta i nätverk) är det enda politiska instrumentet
- Statens funktion i huvudsak att vara ”reglerare” (vi talar om ”scripted states”)

Multilateralismens strävan är att åstadkomma institutionell effektivitet; begreppet fångas i de tre C-na:

- Concern – gemensam diagnostik, gemensam problembild – vad är angeläget att göra? Kollektiv höjning av ambitionsnivån.
- Contractual environment – skapar en miljö som främjar gemensamt beslutsfattande och varaktig interaktion.
- Capacity – förbättrar tillgången på information, poolar resurser, breddar beslutsunderlag, jämkar uppfattningar och

begränsar transaktionskostnaderna. Med andra ord: man stärker den kollektiva beslutskraften.

Centrala egenskaper: Politisk tid, reciprocitet och förhandlingsstil

Politisk tid. I ett rullande, återkommande förhandlingsmaskineri blir framtidsskuggan närmast oändlig. I spelteoretiska termer – fångarnas dilemma – betyder det att det blir rationellt att samarbeta även för egoister som annars skulle prioritera säkra, kortsiktiga vinster framför osäkra, långsiktiga vinster. Institutionaliserings- och socialiseringsprocesser gör sedan sitt till för att det ska uppstå en sorts sammanbindande kitt, eller ”political glue”, som uttrycker lyder.¹⁶

Reciprociteten är en variant av det s k gåvoinstitutet och används för att upprätthålla relationer. Reciprociteten betonar ömsesidigheten, men har både instrumentella och moraliska inslag. Distinktionen mellan specifik och diffus reciprocitet är avgörande för hur utbytet fungerar och relationen utvecklas.¹⁷ Där den specifika reciprociteten i princip kräver omedelbara motprestationer, gärna i ”samma valuta och valör”, förutsätter den diffusa reciprociteten att återgåldandet är en fråga om tolkning och generositet i utformningen och är något som den ursprungliga givaren inte ensam dikterar, utan även mottagaren. I relationer som präglas av lågt förtroende och kortsiktighet (få interaktioner) dominerar den specifika reciprociteten, medan den diffusa är typisk för långsiktiga och återkommande utbyten, där det ömsesidiga förtroendet är högt.

Distributiva förhandlingar inriktas på att fördela en viss på förhand given mängd, *integrativa* att ”utöka kakan” och att inkludera olika element i uppgörelsen så att fleras

intressen tillgodoses. Enkelt uttryckt är den distributiva tekniken mera konfliktalstrande än den integrativa.¹⁸ Idealet i utsträckt förhandlingsprocesser är att inte kora en uppenbar vinnare och utnämna en tydlig förlorare. Den multilaterala konstruktionen med dess inbyggda långsiktighet gör att det i realiteten blir omöjligt att avgöra vem som tjänat förhållandevis mest på en serie överenskommelser; eftersom relativa vinster i ett samarbete anses mer konflikt drivande än absoluta, är detta en fördel.

Få och sällan upprepade möten mellan förhandlare gynnar de distributiva principerna, många och återkommande de integrativa; framtidsskuggan gör att man kan kompenseras i nästa omgång enligt principen om ”just retour”. Utdragna, integrativa förhandlingar i kombination med konsensusbeslut¹⁹ fungerar som en sorts spär mot eruptiva inslag och främjar långsiktig problemlösning bortom dagspolitikens dramatik.

Multilaterala förhandlingar präglas sammanfattningsvis av lång framtidsskugga (en sorts förhandlingsmaraton), diffus reciprocitet, integrativa förhandlingar och absoluta vinster. Fortlöpande justeringar av regelverket sker genom återkommande förhandlingar och inte genom diktat. En förhandlad ordning blir resultatet.

Som kontrast har vi bilateralismen: kort framtidsskugga, specifik reciprocitet, distributiva förhandlingar och relativa vinster.

Medan multilateralism har inbyggda mekanismer för att dämpa konflikter – grupptryck, kompensation – leder bilateralismen ofta till ökad spänning och vedergällningstänkande. Här finns en tydlig idé om quid pro quo! Vi ser detta komma till uttryck i de pågående amerikansk-kinesiska handelsförhandlingarna, som tidigt övergick i handelskrig.²⁰

Multilateralismen som systemtämjare

Vad har multilateralismen i realiteten uträttat? Den har på olika sätt lyckats neutralisera den internationella anarkin och ”tämja” den internationella politikens klassiska, basala institutioner; tekniken har varit att omdefiniera innebörden av de centrala ordningsprinciperna och att stärka redan godartade förändringsprocesser. En del avsiktligt, en del genom praxis. Det gäller synen på hierarki och dominans, liksom suveränitetens villkor, men också hur man hanterar politiska konflikter och vilka instrument som är legitima.

Maktbalans har delvis ersatts av maktgemenskap som princip.

En internationell ordning som skyddar de nationella intressena har ändrats till förmån för kollektiva intressen och en bredare tolkning av det nationella intresset.

Få bilaterala internationella arenor har ersatts av många, sammanlänkade arenor i komplexa system av informella nätverk;²¹ vi har fått ett system av ständigt pågående global ”toppmötesdiplomati”, s k Politics of Summitry.

Dessutom kan vi notera en kraftig tillväxt av IO:s och NGO:s – och därmed av antalet deltagare i de politiska beslutsprocesserna. Staten endast en av många internationella aktörer!

En konstitutionalisering – och därmed judikalisering – av relationerna, i analogi med principen ”Land skall med lag byggas”.

Den Westfaliska suveräniteten, med sina skarpa och fasta gränser och tydliga non-interventionsprincip har i stora delar ersatts av gemensam, eller ”poolad” suveränitet.²²

Gränser har blivit politiskt och ekonomiskt porösa, inte bara genom ömsesidiga

beroendeförhållandena utan också tack vare medvetna politiska åtgärder.

Ett pluralistiskt internationellt system, baserat på principer om non-interventionism och självbestämmanderätt har delvis blandats upp med inslag av det vi kallar ”solidarism” och kollektiva nyttor.

Hierarki baserad på materiella resurser och dominans har delvis trängts ut av s k mandatgiven, förhandlad hierarki.²³

Stormakternas roll har ändrats. En aristokrati av stater, med självklar rätt att leda, är inte längre lika tydlig och påtaglig; det rör sig mer om ”coordination” och mindre om ”command”. Vi kan tala om viss politisk självbindning från stormakternas sida på temat ”att surra sig själva vid masten”.

Stormaktsintresset tas till vara genom en serie ”minilateralistiska” arrangemang som G7 men också multilaterala som G 20, Världsbanken och IMF, alla dock med fokus på handel och utveckling och alla med stark västerländsk dominans.

Klassiska stormaktskonserter i form av direktorat inom säkerhetspolitiken mindre vanliga; intressesfärstänkandet är modifierat.

Kriget som institution i IP har blivit delvis obsolet i centrala delar av den internationella politiken

Det s k dubbla säkerhetsdilemmat (både yttre och inre hot) är upphävt – eller neutraliserat på många håll.

Stabil/demokratisk – och lång – fred råder i stora delar av världen (särskilt inom OECD), vilket betyder att krigshandlingar är helt uteslutna för att lösa politiska konflikter.²⁴

Freden ej längre villkorlig eller skör. I stora delar av världen ses inte en varaktig fred som en anomali, utan som ett normaltillstånd. Välfärd och rikedom är viktigare än krig.

Ökad transparens och demokratisering av den internationella politiken

Förhandlingsdemokratins ideal har överförts till de internationella arenorna, samtidigt som de multilaterala institutionerna historiskt sett vakat över den demokratiska utvecklingen i medlemsländerna.

Persuasiva metoder för inflytande har vunnit terräng. Vi kan t o m tala om idémaktens triumf! Problemlösning, som sysselsätter individer i multilaterala strukturer, kräver goda idéer. Efterfrågan är stor!

Men inget kan tas för givet.

Höga förväntningar ett problem – multilateralism är inget universalmedel för att lösa den internationella politikens alla problem. I den meningen inget segertåg, varken nu eller senare! Förväntningarna måste vara realistiska. Multilateralismen är inte ”alla goda gåvors givare”!

Systemet är heller inte självgående:

Multilateralismen kräver regelbundna ”insättningar”, d v s starka åtaganden, för att fungera, ekonomiskt som politiskt.

Den kräver ett politiskt ledarskap för att kunna vidmakthållas och utvecklas, ett ledarskap som bygger på, och utnyttjar, det kollektiva handlandets möjligheter och inte bara betonar dess svårigheter och tillkortakommanden. Men vem vill ta ledningen? Med America First har USA abdikerat. Principerna är främst konsekvensorienterade och snävt resultatnriktade; man agerar inte (längre) utifrån det man skulle kalla ”a commitment to a larger purpose”.

EU är alternativet. Unionen har de facto gått stärkt ur Brexitkrisen och satsar nu återigen på att fördjupa integrationen: EMU, miljöpolitik, digitalisering – och inte minst försvars- och säkerhetspolitik.

EU:s globala ambitioner följer ett klassiskt mönster: dess utrikes- och säkerhetspolitiska

ambitioner stärks när det uppstår konflikter med USA; det råder en sorts ”balance of interests”.²⁵ På ett originellt och nydanade sätt försöker EU leva upp till det ledningsansvar som av tradition åvilat stormakterna i den internationella politiken, men nu med ambitionen att vara transformativ, inkluderande och idéburen i sitt ledarskap.

Är en aristotelisk vänskap en framkomlig väg?

Goda relationer i politiken, liksom i privatlivet, kan, i den grekiske filosofen Aristoteles vänskapstermer, ses som uttryck för antingen nöje, nytta eller samgående. Alla varianter kan försvaras men den tredje är enligt Aristoteles den mest sofistikerade och högtstående – och därmed eftersträvansvärda. Den är i realiteten entydig med det vi skulle kalla det politiska medborgarskapet.

Om man vill verka för något mer än nytto- eller nöjesbaserade relationer i internationell politik, och därmed förespråka det djupa medborgaralternativet, blir EU:s roll som prototyp och förebild än tydligare; där kan vi tala om ett multilateralt samarbete, som på vissa områden nått nästan symbiotiska nivåer. Medlemsländerna, eller parterna, blir partners i ett samarbete som kontinuerligt fördjupas och bitvis drivs fram av en sorts konstitutionell patriotism och det vi kallar ”reflekterat förnuft” (till skillnad från ren egoism eller ren, oförställd empati).²⁶ Samarbetet lämnar stora frihetsgrader och tillåter variation i meningen politisk ombytlighet; däremot har man betydligt lägre acceptans för det vi skulle kunna kalla för principiell ombytlighet!

Därav uttrycket ”värdestyrd pragmatism”.

Författaren är professor och ledamot av KKrVA.

Noter

1. Det fanns dock skeptiker. En framträdande kritiker var t ex den brittiske ekonomen Keynes, som fick Versaillesavtalets väldiga skadeståndskrav på Tyskland att tala om en "kartagisk fred". Carlsons, Benny och Jonung, Lars: "En klassisk varning", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2020:1.
2. Se den norske sociologen Rune Slagstads artikel "Carl Schmitt i Det hvite hus" publicerad i den norska tidskriften *Klassekampen* 2017-02-13.
3. Se t ex Keohane, Robert: "International Institutions: Can Interdependence Work?", *Foreign Policy*, nr 110, 1998.
4. En av de statsvetare som ägnat mest uppmärksamhet åt multilateralismen som just en institution är John Ruggie. Huvudarbetet är "Multilateralism: The Anatomy of an Institution" i Ruggie, John G (red): *Multilateralism Matters. The Theory and Praxis of an Institutional Form*, Columbia UP, New York 1993, där han utvecklar argumentet att multilateralismen är en av flera samarbetsformer i internationell politik. Ett pionjärarbete på svensk botten är doktorsavhandlingen *Modern Multilateral Negotiation*, framlagd av den unge diplomaten och lundsstatsvetaren Ulf Lindell, Lunds universitet, 1988.
5. Det gäller även många av världens utvecklingsländer.
6. Den sk Atlantdeklarationen är ett gott exempel; den undertecknades av Storbritannien och USA under brinnande världskrig (1941), och var en djärv och framåtsyftande programförklaring för hur världen skulle organiseras efter kriget. FN, liksom Bretton Woods-systemet och Nato, har sina rötter i detta avtal.
7. Det absoluta flertalet av de multilaterala arrangemangen bygger på mellanstatlighet, men det finns även starka överstatliga drag i somliga. EU är huvudexemplet, men även WTOs tvistelösningsmekanism måste definitivt räknas in. Majoritetsbeslut med omröstning förekommer men det vanliga är förhandlingar inom ramen för ett konsensustänkande. För en analys av olika möjliga beslutsprinciper i internationella organisationer, se op cit, Lindell, Ulf, se not 4.
8. Uttrycket "multilateralismens kris" är inte nytt; det florerade t ex redan på 1980- och 90-talen och då som en karakteristik av FN-systemets sviktande legitimitet. Se Cox, Robert W: "An Alternative Approach to Multilateralism for the Twenty-first Century", *Global Governance*, 3, 1997. En mer pessimistisk och utpräglat "realpolitisk" analys återfinns hos Mearsheimer, John: "Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order", *International Security*, 43:4, 2019, s 7-50.
9. Scholte, Jan Art; Tallberg, Jonas och Verhaegen, Soetkin: *Elite attitudes toward global governance. A report of summary findings from the LegGov Elite Survey*, University of Gothenburg/Stockholm University, 2019.
10. Det är inte första gången en amerikansk president ifrågasätter värdet av de institutioner som supermakten själv skapat. Tvärtom råder en mer eller mindre permanent skepsis mot att låta amerikanska intressen kringskäras av institutionella regler. Ronald Reagan tillhörde t ex kritikerna. Samtidigt har de flesta beslutsfattare och observatörer dock vittnat om hur de internationella ramverken och omfattande allianssystemen fungerat väl för en framgångsrik amerikansk utrikespolitik. Se t ex op cit, Keohane, Robert, se not 3. Dagens kritik av Trump går också på den linjen.
11. Mats Bergqvist, som hade Hans F Petersson, HF, som handledare, brukar säga att Petersson var norra Europas mest outnyttjade intellekt!
12. Förutom HF Peterssons avhandling kan vi här nämna några viktiga arbeten av Stenelo, Lars-Göran: *Mediation in International Negotiations* från 1972 och *The International Critic* från 1984 respektive Jönsson, Christer: *Essence of Diplomacy*, tillsammans med Martin Hall, 2005 och *The Opening Up of International Organizations: Transnational Access in Global Governance*, med bl a Jonas Tallberg, 2013.
13. Wienkongressens betydelse för vår tids internationella samarbete analyseras på ett utomordentligt sofistikerat sätt av Mitzen, Jennifer: *Power in Concert. The Nineteenth-Century Origins of Global Governance*, Chicago UP, 2013. Se även Murphy, Craig N: "The Last Two Centuries of Global Governance", *Global Governance*, 21, 2015.
14. Den brittiske forskaren Malcolm Chalmers hävdar att dagens internationella system inte be-

står av en, utan fyra olika, delvis överlappande grupperingar, eller ordningar, varav de tre första alla är multilaterala och regelbaserade till sin karaktär: det universella säkerhetssystemet med FN och NPT-avtalet i centrum; det vi vanligtvis kallar för det västerländska systemet med EU, Nato och OECD som huvudaxlar, samt det globala handelssystemet (med rötterna i Bretton Woods) bestående av IMF, Världsbanken och WTO. Den fjärde ordningen är av en helt annan karaktär: den är ytterst exklusiv och består endast av stormakterna. Här råder konkurrens och konflikt; förhandlingsformen är bilateral och maktbaserad. Regler hör till undantagen, även om gemensamma regimer kan växa fram. Chalmers poäng är att de fyra delsystemen lever parallellt, men också interagerar med varandra, oftast på stormakternas, primärt USA:s, villkor. Chalmers, Malcolm: *Which Rules? Why There is No Single 'Rules-Based International System'*, RUSI Occasional Paper, april 2019.

15. Op cit, Keohane, Robert, se not 3. John Ikenberry talar om institutionella mekanismer som en del av en konstitutionell politisk ordning i internationell politik i boken *After Victory. Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of order after Wars*, Princeton UP, 2001.
16. För en diskussion om framtidsskuggan är det lämpligt att börja med Richard Axelrods klassiska arbete *The Evolution of Cooperation*, Basic Books, New York 1984.
17. Op cit, Keohane, Robert, se not 3.
18. Iklé, Charles F: *How Nations Negotiate*, Praeger, New York 1964.
19. Op cit, Lindell, Ulf, se not 4.
20. Bilateral förhandlingar får ofta karaktären av just "transaktionella" utbyten, för att knyta an till en term förknippad med den amerikanske presidenten Donald Trump.
21. En färsk analys på detta tema finns i Sommerer, Thomas och Tallberg, Jonas: "Diffusion Across International Organizations, Connectivity and Convergence", *International Organization* 73, 2019, s 399-433.
22. Ibland talar vi också om *förhandlad suveränitet*.
23. För att förstå hur hierarki och anarki fungerar i ett internationellt system med starka stormakter hänvisar jag till David Lakes arbeten, t ex "Authority, Coercion and Power in International Politics" i Finnemore, Martha och Goldstein, Judith (red): *Back To Basics. State Power in a Contemporary World*, Oxford UP, 2013, men även min egen uppsats "Peace, concerts, and great power diplomacy" i Aggestam, Karin och Jerneck, Magnus (red): *Diplomacy in Theory and Practice. Essays in honour of Christer Jönsson*, Liber, Malmö 2009, s 104-124.
24. Begreppet "stabil fred" myntades ursprungligen av fredsforskaren Kenneth Boulding men utvecklades av Stanfords statsvetaren Alexander George, som inspirerat en hel serie studier på området; se t ex Rock, Stephen R: *Why Peace Breakes Out*, North Carolina UP, 1989; Kacowicz, Arie; Bar-Siman-Tov, Yaacov, Elgström, Ole och Jerneck, Magnus (red): *Stable Peace Among Nations*, Rowman och Littlefield, Lanham 2000 och Kupchan, Charles: *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace*, Princeton UP, 2012.
25. Se Maria Strömviks doktorsavhandling *To act as a Union*, Lunds universitet 2005, för en diskussion av begreppet.
26. Uttrycket "reflekterat förnuft" har myntats av den amerikanske statsvetaren Ned Lebow och syftar på en sorts upplyst, tolerant och regelbaserat tänkande bland statsmän. Rötterna går tillbaka till antiken. Se Lebow, Ned: *A Cultural Theory of International Relations*, Cambridge UP, 2008, s 199-201.